

Ινστιτούτο Εργασίας Κύπρου ΠΕΟ

Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση 2023

Περίληψη και συμπεράσματα 2023

1. Κατά την περίοδο μετά την υγειονομική κρίση, τέθηκε σε λειτουργία, και ακόμη εξελίσσεται, μια διαδικασία απαξίωσης της εργασίας παρά την σημαντική αύξηση των ονομαστικών μισθών. Η τρέχουσα απαξίωση προστίθεται στην απαξίωση της εργασίας των ετών 2013-2015 έτσι ώστε σχηματίζονται ιστορικά μεγάλες απώλειες εισοδήματος για τον κόσμο της μισθωτής εργασίας. Η απαξίωση αυτή, και μόνο αυτή, εξηγεί την θεαματική άνοδο των κερδών μετά το 2020 (βλ. στην σχετική ανάλυση του κεφαλαίου 6). Η διόρθωση της απαξίωσης της μισθωτής εργασίας θα απαιτούσε την άνοδο των χρηματικών μισθών σε υψηλότερο επίπεδο, και αυτό εξαρτάται από τις διαπραγματευτικές διεκδικήσεις του κόσμου της εργασίας και από τον συνολικό ταξικό συσχετισμό δυνάμεων. Ταυτοχρόνως, όμως, από την πλευρά των κατόχων κεφαλαίου, στην Κύπρο όπως εξάλλου και σε όλες τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εντείνονται στο έπακρο οι προσπάθειες να αυξάνουν τα κέρδη τους θεωρώντας ότι για αυτά δεν υπάρχει, και δεν πρέπει να υπάρχει, άνω όριο.
2. Κατά τα δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2022 μειώθηκε κατακόρυφα εξαιτίας του πληθωρισμού η αγοραστική δύναμη των μισθών. Από το 2022:4, ωστόσο, και κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2023, αυξήθηκε ως αποτέλεσμα της ανόδου του μέσου χρηματικού μισθού. Έχει σχηματισθεί, έτσι, ένα επίπεδο αντίστασης του πραγματικού μισθού στην απαξίωση της εργασίας το οποίο βρίσκεται 2,5% χαμηλότερα από το μέσο επίπεδο της περιόδου 2006-2012. Είναι διακριτή, επομένως, στα στατιστικά στοιχεία, μια αντίρροπη κίνηση στην πτωτική τάση της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού που προκλήθηκε από τον πληθωρισμό. Η κίνηση αυτή, παρόλο που προστατεύει τους μισθωτούς από μια περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής τους θέσης, δεν αντισταθμίζει την αναδιανομή του εισοδήματος που έχει πραγματοποιηθεί σε βάρος της μισθωτής εργασίας, διότι η αναδιανομή δεν πραγματοποιείται μόνο μέσω του πληθωρισμού αλλά και μέσω των αυξήσεων της παραγωγικότητας τις οποίες καρπώνονται εξ ολοκλήρου οι επιχειρήσεις.
3. Η ανάλυση της ετήσιας έκθεσης δείχνει ότι τουλάχιστον μέχρι στιγμής, για το ίδιο ποσοστό ανεργίας όπως πριν, ο πραγματικός μισθός παραμένει στο ίδιο περίπου επίπεδο όπως πριν το πληθωριστικό κύμα των τελευταίων ετών. Ωστόσο, για το ίδιο ποσοστό ανεργίας όπως πριν, το μερίδιο του ΑΕΠ (%) που ιδιοποιείται η εργασία είναι χαμηλότερο από το επίπεδο που είχε πριν τον πληθωρισμό.
4. Η μεγάλη μείωση του μεριδίου εργασίας στο ΑΕΠ επί τρία συναπτά τρίμηνα (2022:1 έως 2022:3) αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι αποπειράται ξανά, μια νέα κίνηση μεγάλης απαξίωσης της εργασίας η οποία προστίθεται στην απαξίωση που υπέστη ο κόσμος της μισθωτής εργασίας κατά τα έτη της εφαρμογής του μνημονίου.
5. Η πλήρης ιδιοποίηση των αυξήσεων της παραγωγικότητας της εργασίας από τις επιχειρήσεις έχει οδηγήσει σε μεγάλη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη στις 37 άλλες χώρες. Ωστόσο, οι επιχειρήσεις μετέφεραν στις τιμές τους μόνο το 1/2 του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που τους προσφέρει το χαμηλότερο κόστος εργασίας, ενώ το υπόλοιπο 1/2 χρησιμοποιήθηκε από τις επιχειρήσεις για να αυξήσουν το μέσο περιθώριο κέρδους (σε σύγκριση με τις 37 άλλες χώρες). Με άλλα λόγια, οι μειώσεις του κόστους εργασίας δεν

μετατράπηκαν εξ ολοκλήρου σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας τιμής παρά μόνο κατά το ήμισυ, με αποτέλεσμα να μετατραπούν και σε εντυπωσιακές αυξήσεις των κερδών.

6. Το γεγονός ότι η κερδοφορία έχει υπερβεί το ύψος που είχε προ της υγειονομικής κρίσης, δεν φαίνεται μόνο στο περιθώριο κέρδους αλλά και στις μεταβολές, πρώτον, του συνόλου των εισοδημάτων του κεφαλαίου (κέρδη+τόκοι+πρόσοδοι προ φόρων και αποσβέσεων), δεύτερον, στο εισοδηματικό μερίδιο του κεφαλαίου ως ποσοστό του ΑΕΠ, και τρίτον στην απόδοση του παγίου κεφαλαίου (δηλαδή στα κέρδη ως ποσοστό του παραγωγικού παγίου κεφαλαίου).
7. Η αναδιανομή του εισοδήματος που έχει πραγματοποιηθεί κατά τα τελευταία έτη με μοχλό τον πληθωρισμό σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την αναστολή της πλήρους και ανόθευτης Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής. Υπό το φως αυτών των εξελίξεων, η Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή και η επέκταση της κάλυψης της σε περισσότερους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα αποκτά πολύ μεγάλη σημασία για το μέλλον, το οποίο κατά τα φαινόμενα μπορεί να φέρει περισσότερα επεισόδια πληθωρισμού, τόσο εξαιτίας της μεγάλης γεωπολιτικής αστάθειας που έχει δημιουργηθεί όσο και εξαιτίας της μετατροπής της απαξίωσης της εργασίας σε μοναδικό μοχλό αύξησης της κερδοφορίας. Οι αναλύσεις της εφετινής έκθεσης δείχνουν ότι στην τρέχουσα συγκυρία, η αποκατάσταση της πλήρους ΑΤΑ, η βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου του κατώτατου μισθού και οι σημαντικές αυξήσεις του, καθώς και η ενίσχυση της μαχητικότητας των συνδικαλιστικών και πολιτικών οργανώσεων των εργαζόμενων τάξεων είναι τα μοναδικά εμπόδια που μπορούν να τεθούν στις συνεχιζόμενες προσπάθειες της εργοδοτικής πλευράς να απαξιώσει την εργασία.
8. Παρά τις υψηλές αυξήσεις του ΑΕΠ της τελευταίας οκταετίας 2015-2023, η οικονομία παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες. Αυτό σχετίζεται άμεσα με το γεγονός ότι μετά το 2015, διατίθεται για επενδύσεις παγίου κεφαλαίου μόνο ένα μικρό ποσοστό του οικονομικού πλεονάσματος (κέρδη, τόκοι και πρόσοδοι). Το συνολικό παραγωγικό κεφάλαιο, δηλαδή, αυξάνεται με ρυθμό μικρότερο από αυτόν που δικαιολογεί η ικανότητα των επιχειρήσεων να πραγματοποιήσουν επενδύσεις σε παραγωγικές εγκαταστάσεις. Αυτό το φαινόμενο έγινε ακόμη πιο έντονο κατά το 2021-2023, όταν χάρη στον πληθωρισμό τα εισοδήματα του κεφαλαίου αυξήθηκαν περαιτέρω χωρίς αντίστοιχη αύξηση του συνολικού παραγωγικού κεφαλαίου. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, κατά τα τρία έτη μετά την πανδημία (2021-2023) ανέρχονταν σε 18,4% του ΑΕΠ έναντι 19,3% το 2016-2020 και 22,8% το 2006-2011, επομένως βρισκόμαστε σε μακροχρόνια πτωτική τάση της προσπάθειας επένδυσης σε πάγιο κεφάλαιο.
9. Ως αποτέλεσμα, ενώ σήμερα το παραγωγικό σύστημα χρησιμοποιείται πλήρως (όπως προκύπτει από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία) το ποσοστό ανεργίας δεν μπορεί να μειωθεί κάτω από το 7%. Με άλλα λόγια, το μέγεθος του παραγωγικού συστήματος δεν επαρκεί για να απασχολήσει όλους όσοι επιθυμούν να εργαστούν και αναζητούν ενεργητικά εργασία και το 7% από αυτούς θα παραμένει στην ανεργία ανεξάρτητα από την οικονομική συγκυρία (από το ύψος δηλαδή της ζήτησης και του ΑΕΠ). Αυτό οφείλεται στον χαμηλό

ρυθμό συσσώρευσης παραγωγικού κεφαλαίου μετά το 2015. Είναι αξιοσημείωτο ότι πριν το 2013, με πλήρη χρησιμοποίηση του παραγωγικού δυναμικού, το ποσοστό ανεργίας δεν ανερχόταν σε 7% αλλά σε 4%, που είναι ποσοστό το οποίο βρίσκεται κοντά στο ποσοστό πλήρους απασχόλησης του εργατικού δυναμικού.

10. Επομένως, στην σημερινή Κύπρο δεν ισχύει ο ισχυρισμός ότι «τα σημερινά κέρδη είναι οι αυριανές επενδύσεις και οι μεθαιριανές αυξήσεις του αριθμού των απασχολουμένων». Τα σημερινά κέρδη δεν επενδύονται επαρκώς σε παραγωγικό κεφάλαιο με αποτέλεσμα οι αυξήσεις του αριθμού απασχολουμένων να μην επαρκούν ώστε η οικονομία να φτάσει σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης (όπου υπάρχει ένα μικρό ποσοστό ανέργων που χαρακτηρίζεται ως «ανεργία τριβής», που σχετίζεται δηλαδή απλώς με την μετατόπιση των μισθωτών από την μία θέση εργασίας στην άλλη).
11. Εξαιτίας της υστέρησης των επενδύσεων παραγωγικού κεφαλαίου, η οικονομία βρίσκεται σε διαρκή κατάσταση υπερθέρμανσης, όπου ο όγκος της τρέχουσας παραγωγής υπερβαίνει το παραγωγικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να ενισχύονται οι πληθωριστικές πιέσεις και να συντηρούνται μεγάλα ελλείμματα το εξωτερικό εμπόριο της χώρας. Κατά το 2023, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε μεν (από 9,1% σε 7,3% του ΑΕΠ), αλλά παραμένει το τρίτο χειρότερο μεταξύ των 27 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά από την Ελλάδα και την Ρουμανία, και με πολύ μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες χώρες.
12. Η διατήρηση των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών σε υψηλά επίπεδα, ακύρωσε σε μεγάλο βαθμό τις εξαιρετικές επιδόσεις των εξαγωγών,

έτσι ώστε η συμβολή στο ισοζυγίο στο ΑΕΠ να είναι σχεδόν μηδενική. Αυτή η διαπίστωση ισχύει, ειδικότερα, και για την τριετία μετά την πανδημία (2021-2023) κατά την οποία υπήρξαν υψηλές επιδόσεις του τουριστικού τομέα. Το γεγονός ότι ο εισαγωγές αυξήθηκαν με ρυθμούς που ακολούθησαν τις εξαγωγές υποδεικνύει ότι η ιδιωτική κατανάλωση παρουσιάζει μεγάλη ροπή προς εισαγωγές. Επειδή όμως αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό των υψηλών εισοδημάτων (που κατά κανόνα είναι εισοδήματα του κεφαλαίου), είναι εύλογο να συμπεράνουμε ότι η αύξηση των εξαγωγών οφέλησε τα υψηλά εισοδήματα και μέσω αυτών τις εισαγωγές, στερώντας έτσι από το εμπορικό ισοζύγιο την δυνατότητα να παρουσιάσει πλεόνασμα. Αυτό που προάγει το γενικό συμφέρον της κυπριακής οικονομίας είναι η συγκράτηση των εισαγωγών ώστε η άνοδος των εξαγωγών να μετατραπεί σε πλεονάσματα στο εξωτερικό ισοζύγιο και αύξηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης, και αυτό μπορεί να επιτευχθεί εάν μεταφερθεί εισόδημα από τα πλουσιότερα προς τα λιγότερο εύπορα νοικοκυριά τα οποία εμφανίζουν μικρή ροπή προς εισαγωγές.

13. Η συνολική αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας για τα έντεκα έτη 2008-2019 ανήλθε αθροιστικά σε περίπου 5% (ή 0,4% ετησίως). Ωστόσο, στα στατιστικά στοιχεία της περιόδου μετά την έξοδο από την υγειονομική κρίση του 2020, παρατηρήθηκε σημαντική άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας. Μετά όμως από την δημοσίευση και των πιο πρόσφατων στοιχείων των Εθνικών Λογαριασμών (2023:2), παρατηρείται επαναφορά του δείκτη των μεταβολών της παραγωγικότητας της εργασίας στην κατάσταση της μακροχρόνιας στασιμότητας που επικρατούσε πριν την υγειονομική κρίση.